

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2019

CİLT:9 SAYI: 17

ISSN: 2146-5207

KÖYLÜ'DEN KÖYLÜ TİPLERİNE: ÜLKEMİZDE KÖY VE KIRSALDA FARKLI KÖYLÜ TİPLEMELERİ ÜZERİNE BAZI SAPTAMALAR

Mehmet Aygün

Özet: Türkiye’de köyün çözüldüğü 1980’li yıllarda kente göç eden kuşakların köyle ilişkileri ve temasları abi ve ablaları kadar yoğun değildir. Abilerine göre daha şehirlidirler. Bu kuşağın abi/ablalarına göre köyle ilişkilerinin daha az olmasının bir nedeni “eş durumu”dur. Bunlara “misafir köylü” diyebiliriz. 1990’larda ve 2000’lerde göç eden kuşaklar “şapka kuşağı” babanın en küçük çocukları ile ilk torunlarıdır. Bu kuşağa “geçerken uğrayan köylü”, ya da “gelip geçici köylü” denebilir. Bu kuşak çocuklar babalarının olgunluk veya orta yaş üzeri dönemi çocuklarıdır. Bu grup için köy “farklı bir mekan”dır. Bir de “kayıp köylüler” diyebileceğimiz bir köylü tipi vardır. Bunlar uzun süreler hiç köye gelmeyen insanlardır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Köylü Tipleri, Esnaf Kuşağı, Yazın Köylü, Küskün Köylüler

FROM PEASANT TO PEASANT TYPES: SOME DETERMINATIONS ON DIFFERENT PEASANT TYPES IN VILLAGE AND RURAL AREAS IN OUR COUNTRY

Mehmet Aygün

Abstract: The relationship and contact of the generations, who migrated to cities in the 1980s, when the villages disintegrated, with the village was not as intense as their elder brothers and sisters. They were more city-dwellers than their elder brothers. A reason for this relationship with the village to be weaker than their elder brothers / sisters is mostly “spouse-related”. We can call them “guest peasants”. The generation who migrated in the 1990s and 2000s were the youngest children and the first grandchildren of the father from the “hat generation”. We can call them “dropping by peasants” or transient peasants”. The childhood period of these children of this generation coincide with their fathers’ maturity or middle adulthood periods. For this group, the village is a “different environment”. There is also another type of peasants that we can call the “lost peasants”. Those are the ones who have not been in a village for a long time.

Keywords: New types of peasants, the tradesman generation, peasants in the summer, recentful peasants

KÖYLÜ'DEN KÖYLÜ TİPLERİNE: ÜLKEMİZDE KÖY VE KIRSALDA FARKLI KÖYLÜ TİPLEMELERİ ÜZERİNE BAZI SAPTAMALAR

Mehmet Aygün

Türkiye'de köy sosyolojik olarak hızla dönüşmektedir. Bu dönüşüm fiziki olduğu gibi toplumsal ve kültürel olarak da sürmektedir. Türkiye'de köy ve köylü imajı büyük oranda köy romanlarındaki tasvirlerle oluşmuştur. Edebiyatta roman, hikâye ve hatıralarda tasvir edilen 20. yüzyılın köy ve köylü tipi günümüzde artık yok denecek kadar azalmıştır.

Günümüz köylerinde klasik köylü dediğimizde zihnimize canlanan köylü insanların sayısı toplam köy nüfusunun belki ancak yüzde 10'unu oluşturmaktadır. Artık sahip oldukları tarla ve bahçeleri büyük güçlüklerle işleyebilen ya da hiç işleyemeyen bu köylüler köydeki az sayıdaki gençlerin işgücüne ve yardımına muhtaçlardır. Çok çocuklu bu insanların köyde yerleşmiş bir çocuğu varsa şanslı durumdadırlar. Çünkü hemen yanı başlarında zor zamanlarında kendilerine yardım edecek bir yakınları vardır. Köyde bir evladı olmayan yaşlı köylülerin ise gündelik yaşamları daha zorlu geçmektedir. Dul karı-kocaların hayatları ise daha zordur. Ekonomik açıdan çok azı Çiftçi Bağkur'u emekli maaşları ile ancak çoğunluğu 65'lik Maaşı olarak bilinen yaşlılık maaşları ile hayatlarını sürdürmektedirler.

Günümüzde Türkiye'de artık köyde yaşayan herkes klasik köylü değildir. Fiziki olarak köyler modernleşmiş görünümüne/yüzlerine rağmen halen klasik görünümünü korusa da sosyal olarak değişmiştir. Klasik köylü tipinin yerine yeni köylü tipleri ortaya çıkmıştır. Köyün ve köylünün melezleşmesi diyebileceğimiz bir durum görülmektedir.

Köylü topluluklardaki bu çeşitlilik, "şapka kuşağı"nın köyden kente göç eden çocuklarının ve onların kentte doğmuş çocuklarının (torunların) köyle ilişki biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Doğal olarak köyden kente göç köy nüfusunun azalması sonucunu doğurmuştur. Bayramlarda ve yaz dönemlerinde bu insanların köye gelmesi ile köyün nüfusu geçici olarak artmaktadır. Günümüzde köylülerin, klasik köylülerin mekânsal hareketliliği de artmıştır. Uzun süre köyünden çıkmamış bazı köylüler geçici süreliğine özellikle kışın kentte yaşayan çocuklarının yanında yaşamaktadırlar. Kentteki insanların köyle temasını sağlayan unsurlardan biri de köydeki ebeveynlerin varlığıdır. Ebeveynlerin ölümü ile insanların köyle olan teması azalmakta hatta yok olmaktadır. Bu durumda köye gelmesi için bir neden daha ortadan kalkmaktadır.

Ülkemizde köylerin çekirdeğini oluşturan ve büyük oranda görünümünü oluşturan evler ve diğer yapı toplulukları 1940'lı, 1950'li, en fazla 1960'lı yıllarda oluşmuştur. Bu evleri inşa edenlerin büyük çoğunluğu klasik köylü dediğimiz, 1940 öncesi doğan, büyük oranda homojen bir yapıya sahip köylülerdir. 1940'lı yıllardan önce yapılan evler daha küçük ve alçak damlı yapılar iken bu dönemden sonra yapılanlar köyün merkezinden uzaklaşan daha büyük ve yüksek damlı evlerdir.

1980'li yıllardan sonra yapılan evler ve yeni oluşan mahalleler ise görünümleri ve diğer bazı özellikleri ile köyün merkezinden ayrılmaktadır. Bu yapılar tarım ve hayvancılık dışında veya ona ek olarak kentle teması olan, başka gelir getirici işlerde çalışan klasik köylülerin ilk çocukları tarafından inşa edilmiş evlerdir. Örneğin mevsimlik olarak kente

çalışmaya giden, kömür madenlerinde ücretli işçi olarak çalışan veya Almanya gibi yurtdışına çalışmaya giden tarımsal gelir dışında düzenli bir gelire sahip ilk kuşaklardır.

Bu insanlar, 1920 ve 1930'lu yıllarda doğan babaların ilk çocuklarıdır. Kente göçün yolunu büyük oranda aralayan bu insanlardır. 1960'lı yıllardan itibaren yakın il ve ilçelerde daha çok bir esnafın yanında çırak olarak hayata başlayan ve çoğunluğu esnaf olan kuşaklardır. Bu yüzden bu kuşağa "esnaf kuşağı" denebilir. Bu kuşaktan olanların bir kısmı köye geri dönmüştür. Günümüzde köyle temasları diğer kuşaklara göre daha sıkı olan bu insanlara köylü tipinin son temsilcisi diyebiliriz. Babaları ile aralarındaki yaş farkı az olan, çocuklukları babalarının gençlik yıllarına denk düşen ve köy işlerinde diğer kardeşlerine göre daha çok çalışan çocuklardır. Babalarının hayatlarının başında olduğu, görelî olarak daha fakir ama aynı zamanda daha sert dönemlerinde köy işlerinde zorlu çalışmaya maruz kalmışlardır. Babalarından en çok dayak diyenler de bu kuşaktır. Çocuklukları babalarının gençlik yıllarına denk gelmiştir. Babaları, 1929 Dünya Ekonomik Buhranının getirdiği kıtlık döneminde doğmuş, II. Dünya Savaşı döneminin yetim-öksüz ve fakir gençleridir. Bu yüzden bu kuşak biraz sınırlı, biraz küfürbaz ve dayacağı çocuklarının üzerinden eksik etmeyen babalardır.

Geleneksel köy aile yapısında en büyük çocuk olmalarından dolayı babanın doğal temsilcisi olması da bu kuşağa köylü özellikler kazandırmıştır. Ailenin en büyük kız çocukları ise annenin vekili olmuştur. Diğer kardeşlerin bakımını büyük oranda daha küçük yaşta onlar yerine getirmiştir. Çoğunluğu bugün ölmüş babalarının evlerinde oturmaktadırlar. Köye olan aidiyet duyguları kardeşlerine göre daha yüksektir. Çoğunluğu periyodik olarak her yıl yaz aylarında köye gelmektedirler. Periyodik olarak köye gelmelerinde çocuk/çocuklarını evlendirmeleri ve düzenli bir gelire kavuşmaları belirleyici nedenlerdendir. Bu kuşak diğer kardeşlerine göre daha köylü özellik göstermektedirler. Köyün sorunlarının çözümünde daha katılımcı bir yaklaşım göstermektedirler. Az da olsa bağ ve bahçe işleri ile uğraşmakta ve kışkıklarını hazırlayıp sonbaharda kente götürmektedirler. Bu kuşağa "Yazın köylü, kışın şehirli" diyebiliriz. Bu köylü tipi köyün devamını sağlayan bir grup olsa da kentsel alışkanlıklarını köyde sürdürmek istemelerinden kaynaklı olarak belli sorunlara yol açmaktadırlar. Örneğin köyün su kaynakları üzerindeki aşırı tüketim baskıları. Kentsel su kullanma kültürü köyde su sorunlarına yol açmaktadır. Bu tüketim alışkanlığı gerçek-yerli köylülerin mütevazı tüketimlerini zorlamaktadır. Evlerinin bahçesinde sebze-meyve yetiştirmeleri köyün içme suyu üzerinde bir baskıya yol açmaktadır.

Türkiye'de köyün çözüldüğü 1980'li yıllarda kente göç eden kuşakların köyle ilişkileri ve temasları abi ve ablaları kadar yoğun değildir. 1980'li yıllardan sonra kente göç eden bu insanlar, abilerinin aksine kentte daha çok hizmet sektörüne yönelmişlerdir. Türkiye'de hizmet sektörünün büyümeğe başladığı Özal'lı yıllarda kente göçmüşlerdir. Turizm, sanayi ve inşaat sektörü bu neslin yoğun olarak çalıştıkları alanlar olmuştur. Hem gelirlerinin azlığı, hem de ücretli çalıştıkları için köye gelmek için izinlerinin yetersizliği bu insanların köyle temasını azaltıcı bir etki yapmış olabilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu kuşağın abilerine göre köyle teması daha azdır. Abilerine göre daha şehirlidirler. Bu kuşağın abilerine göre köyle ilişkilerinin daha az olmasının bir nedeni "eş durumu"dur. Abileri büyük oranda eşini kendi köyünden ya da yakın civar köylerden seçerken bu kuşağın evlilik çevresi daha geniştir. Başka bir ilçe ya da ilden evlenmişleridir. Dolayısıyla zaten sınırlı olan izinleri bölünmekte kendi köylerinde geçirdikleri zaman azalmaktadır. Dahası bu

kuşak abilerine nazaran daha uzak kentlere göç edebilmiştir. Abileri daha yakın ilçe ve illere göç eden (ancak bir tanıdığı olduğu kente, ya da ebeveynin kontrol edebileceği bir uzaklık) bu kuşak, kentle temasın artmasından kaynaklı cesaretle daha uzak kentlere göçmüşlerdir. Örneğin, 1955 doğumlu abi terzi çırağı olarak köyün bağlı olduğu 35 km uzaklıkta ilçeye giderken, 1965 doğumlu kardeşi 250 km uzaklıktaki bir ile terzi çırağı olarak gidebilmiştir. Uzak bir kente yerleşmek köyden kopuşu artırmaktadır. Bu iki nedenden dolayı doğup-büyüdükleri köylerle temasları azalmıştır. Büyük oranda köylerde bağımsız evi olmayan bu insanlar yaşayan babalarının ya da abilerinin evlerinde 3-5 gün misafir olarak kalmaktadır. Çok azı ev yapıp köye geldiği zaman oturmaktadır. Eşi aynı köyden olmayan bu insanların köyde uzun süre kalması mümkün olmamaktadır. Bunlara “misafir köylü” diyebiliriz. Abilerin çocukları köye daha sık gelirken ve köy yaşamına uyum gösterirken bu kuşağın çocukları abilerinin çocuklarına göre köye çok nadir gelmektedir. Abilerin çocuklarının hem babası hem annesi aynı köylü iken, kardeşlerin çocuklarının anneleri şehirli veya başka köyden olduğu için köyle ilişkileri daha kısa sürelidir.

1990’larda ve 2000’lerde göç eden kuşaklar “şapka kuşağı” babanın en küçük çocukları ile ilk torunlardır. Bu kuşağın önünde iki kuşağın tecrübe ve deneyimi vardır. En büyük abileri bir esnafa çıraklıkla hayata başlarken ortanca abileri hizmet sektöründe hayata başlamıştır. Bu üçüncü kuşakların bir kısmı okumaya, okumayanlar ise abilerine göre daha çeşitli ve üst mesleklere yönelmişlerdir. Bu kuşağın köyle teması son derece azdır. Köye gelme veya geri dönme yönündeki eğilimleri her iki kuşaktan abilerine göre daha zayıftır. Bu en küçük çocuklar kente büyüklerine göre daha fazla adapte olmuşlardır. İlişki ağları daha şehirseldir. Evlenme çevreleri daha önceki kuşaklara göre daha geniş ve kendileri gibi daha şehirlidir. Dolayısı ile onlar ve eşleri için köy “farklı bir mekan”, ya da geçerken uğrılan bir yerdir. Birkaç gün geçirilecek, doğal sakin bir coğrafyadır. Bu kuşağa “geçerken uğrayan köylü”, ya da “gelip geçici köylü” diyebiliriz. Bu kuşak çocuklar babalarının olgunluk veya orta yaş üzeri dönemi çocuklarıdır. Babalarının o ilk gençlik döneminin çalışma hızı ve hırsı dinmiş döneminde çocukluklarını yaşamışlardır. Ailenin tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin azaldığı, teknolojinin gelişmesi, tarımda makineleşmeden dolayı işlerin kolaylaştığı, görece olarak daha rahat dönemin köy çocuklarıdır. Aile de belli bir ekonomik seviyeye ulaşmıştır. Bunun sonucu ailenin çocuğun işgücüne olan ihtiyacının azalması nedeni ile çocuğu okutmaya yönelmez. Şayet okumayacak ise bir kente gitmesi teşvik edilmiştir. İlk iki kuşağın bir kısmı köyden kaçarak kente gitmiştir. Hemen her ailede köyden kente kaçan bir erkek çocuğuna rastlanmaktadır. (Köyden kaçma eğilimi 1980’li yıllarda sürse de daha sonra tamamen ortadan kalkmıştır.) Hemen belirtelim ki köylerde aile üretiminin devamı büyük oranda çocuğun katkısına bağlıdır. Kızların evlenip başka aileye gitmesi ailede iş-gücü kaybına yol açar. Çocuklar evden bir şekilde ayrıldıkça ailenin üretimi azalır. Ekip-biçilen toprak miktarı ve beslenen hayvan sayısı azalır.

Bu kuşağın köyden kaçmasını gerektirecek “baba dayaağı” ve ağır çalışma koşulları yoktur. Köyleri ilk iki kuşağa göre erken terk eden bu kuşağın köyle ilgili anı ve hatırası da diğerlerine göre azdır. Dolayısı ile köy meydanı ve kahvesinde toplanıp eski günleri ya’d edip anılarını anlatan abileri gibi bir araya gelememektedirler. Köye geldikleri kısa sürelik zaman içinde daha bireysel bir tavır sergilemektedirler. Bu kuşağın akranları arasındaki ilişki de diğer kardeşlerine göre daha zayıftır. Mesleki çeşitlilik ve statüleri abilerinkinden farklıdır. İlişkilerinde daha çok sahip oldukları maddi zenginlikleri ve statüleri belirleyici

olmaktadır. Şehirde doğan torunlar için ise köy, babanın ve annenin zorla getirdiği sıkıcı yerlerdir.

Bir de “kayıp köylüler” diyebileceğimiz bir köylü tipi vardır. Bunlar uzun süreler hiç köye gelmeyen, uğramayan insanlardır. Kendilerini unutturmuşlardır. Ebeveynleri ölmüş, onlardan kendilerine her hangi bir ev ya da toprak kalmamış bu insanlar köye hiç gelmemektedir. Genelde bunlar köy ile temas unsurları kalmamış insanlardır. Bu insanlar aynı bir çalışma konusudur.

Ortanca kuşağın ve son kuşağın köyle temasını azaltan bir neden de köydeki baba evinin ve topraklarının bir kardeşte toplanmasıdır. Genelde köyde kalan kardeş parayla ve diğer kardeşlerin ilk başlardaki ilgisizliği nedeniyle tüm toprakları ve baba evini sahiplenmekte ve kendi mülkü yapabilmektedir. Bu durum diğer kardeşlerin köyle bağıni azaltması yanında aile içi kavgalara ve küskünlüklere yol açmaktadır. Akrabaya olan bu küskünlük “köye ve köylüye küskünlük”e dönüşmektedir.

Üzerinde durduğumuz farklı tip köy kökenli insanlar arasında “köyün ve köy topraklarının “gün gelecek öneminin artacağına” dair bir inanç da vardır. Bu bakış daha çok ekonomik bir yaklaşımı içermektedir. Yani daha çok parasal olarak ileride köyün ve köy topraklarının değerlendirileceği ön görülmektedir. Bu yüzden köy topraklarını ekip-biçme olarak değerlendirmek yerine bir tür gelecek kuşaklar için bekçilik yapmak gibi bir tavır ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımın kaynağı kentin çevresine 1980 ve 1990’lı yıllarda gecekondular yapıp, sonradan kentin büyümesi ile merkezde kalan ve kentsel dönüşümle daire ve dükkan sahibi olarak zenginleşmeye dayanmaktadır. Kentte yaşadıkları bu deneyimle aynı şeyin köyler için geçerli olacağını düşünmektedirler. Babalarının gözünde ekilip-biçildiği için her santimi değerli olan topraklar bu yaklaşıma sahip insanlar için “ileride para edecek, değerlendirilecek bir tür ticari mal/arsa” olarak görülmektedir.

Az sayıdaki köy gençleri belli açılardan kentlerin çevresindeki gençlerle benzer bir hayat tarzı sürmektedirler. Kendi gelirleri ve babalarının sabit gelirlerinden aldıkları pay ile önceki kuşaklara göre daha hareketli ve köy koşullarına göre daha lüks bir yaşam sürdürmektedirler. Tüketim biçimleri, giyim-kuşamları kentli gençlerden farksız olan bu gençlerin duygu ve düşüncelerini anlamak sosyolojilerini yapmak oldukça zordur. Çözülen geleneksel köy değerlerinden kopmuş bir görünümüleri vardır.

Türkiye’de köyler son yıllarda ciddi değişim/dönüşüm geçirmiştir. Köyler eski homojen yapılarını kaybetmiştir. Yeni bir köy gerçeği vardır. Bir köylü tipinden değil, köylü tiplerinden bahsedilebilir.

Yukarıdaki saptamalar sınırlı sayıdaki köylerde yapılan gözlemlere ve araştırmalara dayanmaktadır. Ülkemizdeki tüm köyler ve köylülerin değişimini ve dönüşümünü açıklamaya iddiası taşımamaktadır.